

ZIŅOJUMS

Globālās partnerības: dzimumu līdztiesība

Biedrība “Papardes zieds”

Finansē
Eiropas Savienība
NextGenerationEU

2027
Nacionālais
attīstības plāns

LAPAS.LV

Risinājumu
Darbnīca

CSR
LATVIA

PAPARDES
ZIEDS

> # Rīga
TechGirls

Atbilstoši Ministru kabineta rīkojumam Nr. 245 “**Par Attīstības sadarbības politikas pamatnostādņem 2021.–2027. gadam**”, kas ir apstiprinātas 2021. gada 14. aprīlī, īstenojot attīstības sadarbību, Latvija ievēro cilvēktiesībās balstītu pieeju un visās attīstības sadarbības aktivitātēs **uzsver tādus horizontālus principus kā cilvēktiesības, demokrātija, dzimumu līdztiesība, pilsoniskās sabiedrības dalība, vides ilgtspēja un klimata pārmaiņu jautājumu integrācija.**

Latvijas attīstības sadarbības **tematiskās prioritātes** izriet no IAM. Kā prioritāri tiek identificēti 16. IAM “Miers, taisnīgums un stipras un iekļaujošas institūcijas”, **5. IAM “Dzimumu līdztiesība”**, 4. IAM “Kvalitatīva izglītība”, 8. IAM “Labs darbs un ekonomiskā izaugsme”, 13. IAM “Klimatrīcība” un 17. IAM “Sadarbība mērķu īstenošanai”. Tematisko prioritāšu īstenošanā Latvija īpašu uzmanību pievērš digitalizācijai kā attīstības veicinātajai un atbalsta novatoriskus un pārbaudītus digitālos risinājumus, kas var veicināt valstu pārvaldes efektivitāti, sabiedrības dalību lēmumu pieņemšanā un jaunu ekonomisko iespēju radīšanu.

Prioritārās jomas “dzimumu līdztiesība” (apakšmērķi):

- sieviešu politiskās, ekonomiskās un sociālās dalības veicināšana (5.1., 5.5., 5.c);
- ar dzimumu saistītas vardarbības novēršana (5.2., 5.3.);
- ANO Drošības padomes rezolūcijas Nr. 1325 “Par sievietēm, mieru un drošību” mērķu īstenošana.

Horizontālie attīstības sadarbības principi. Latvija īsteno cilvēktiesībās balstītu pieeju – cilvēktiesību ievērošana un veicināšana tiek uzsvērtā attīstības sadarbības politikas plānošanā un aktivitāšu īstenošanā. Visās Latvijas finansētajās attīstības sadarbības aktivitātēs neatkarīgi no jomas tiek uzsvērti tādi principi kā demokrātija, **dzimumu līdztiesība**, pilsoniskās sabiedrības dalība, vides ilgtspēja, kā arī integrēti jautājumi saistībā ar klimata pārmaiņām.

2021.–2027. gada plānošanas periodā jāizskata iespējas, palielinoties ĀM divpusējās attīstības sadarbības budžetam, novirzīt vai iezīmēt konkrētu finansējuma apjomu (%) noteiktu saturisku rezultātu rādītāju sasniegšanai (piemēram, dzimumu līdztiesības veicināšanai, ņemot vērā Latvijas saistības attiecībā uz ES Dzimumu līdztiesības rīcības plānu).¹ Izvirzītajiem mērķiem ir

¹ <https://likumi.lv/ta/id/322455-par-attistibas-sadarbibas-politikas-pamatnostadnem-20212027-gadam>

iezīmēts piešķiramais apjoms (%) no ĀM pārvaldītā divpusējās attīstības finansējuma, piemēram, dzimumu līdztiesības veicināšanai atvēlēti 16% kopējā budžeta, taču nav definēta tā sadale attiecīgo tematisko prioritāšu prioritārajām jomām (apakšmērķiem).

Pamatojoties uz **ārlietu ministres ziņojumu par paveikto 2024. gadā un iecerēto darbību valsts ārpolitikā un Eiropas Savienības jautājumos 2025. gadā**, tika uzsvērts, ka viena no Latvijas prioritātēm, tostarp, kandidējot uz ANO Drošības padomi, ir sieviešu tiesību un iespēju veicināšana, kā arī **ANO iniciatīva “Sievietes, miers un drošība”**. Arī ārlietu ministres ikgadējā ziņojumā par paveikto un iecerēto darbību valsts ārpolitikā un Eiropas Savienības jautājumos 2025. gadā dzimumu līdztiesības veicināšana, iestāšanās pret seksuālo vardarbību bruņotu konfliktu laikā un iniciatīvas “Sievietes, miers un drošība” īstenošana tiek uzsvērta kā daļa Latvijas prioritāšu ANO Drošības padomē.²

Ārlietu ministrija turpina koordinēt **Latvijas Nacionālo rīcības plānu “Par sievietēm, mieru un drošību” 2020.–2025. gadam**, kurā viens no noteiktajiem politikas rezultātiem ir Latvijas aizsardzības un iekšlietu sektora darbinieku mācības par dzimumu līdztiesību un ar dzimumu saistīto vardarbību. Ārlietu ministrija sadarbībā ar nevalstisko sektoru 2024. gadā rīkoja tematiskas mācības iekšlietu un aizsardzības jomas darbiniekiem. Savukārt decembrī Ministru kabinetā tika iesniegts sadarbībā ar nozaru ministrijām un nevalstisko sektoru izstrādātais plāna izpildes vidustermiņa izvērtējums. Latvija piedalās ar sieviešu tiesību un iespēju veicināšanu saistītos starptautisko organizāciju formātos. 2025. gadā Latvija turpināja darboties ANO Sieviešu statusa komisijā un ANO Dzimumu līdztiesības un sieviešu iespēju veicināšanas institūcijas izpildvaldē.³

Latvija aktīvi strādā pie 2. nacionālā rīcības plāna (NRP) saskaņā ar ANO Drošības padomes rezolūciju Nr. 1325 “Sievietes, miers un drošība” (WPS) izstrādes, lai turpinātu 2020.–2025. gada plāna iesākto darbu. Jaunais plāns pievēršas sieviešu lomas stiprināšanai drošības sektorā, dalībai miera procesos un aizsardzībai pret vardarbību. To plānots apstiprināt 2026. gada pirmajā ceturksnī.

Īstenojot attīstības sadarbības politiku, Latvija sniedz ieguldījumu starptautiskajā stabilitātē un pasaules valstu ilgtspējīgā attīstībā. Kā liecina pēdējās desmitgades notikumi, nestabila drošības situācija un nepietiekama ekonomiskā un sociālā attīstība pat ģeogrāfiski tālos pasaules reģionos rada apdraudējumus arī Latvijai. 2024. gadā ar Ārlietu ministrijas līdzfinansējumu **tika īstenoti 40 projekti**, īpašu uzmanību veltot projektiem Ukrainā (15 projekti). Latvija turpināja īstenot projektus Āfrikas valstīs: Dienvidāfrikā, Ēģiptē, Ganā, Kamerūnā, Namībijā, Ruandā, Zambijā, Zimbabvē (kopumā astoņi projekti). Astoņi projekti īstenoti Centrālāzijā, īpaši Uzbekistānā. Ārlietu dienests nodrošināja Latvijas

² <https://www.mfa.gov.lv/lv/media/20408/download?attachment, 21. lpp>

³ https://titania.saeima.lv/LIVS14/saeimalivs_lmp.nsf/0/61D3354629EC5EB1C2258C1A00347A3B?OpenDocument, 17. lpp.

divpusējās rīcības sasaisti ar citu valstu projektiem, veicinot Latvijas sniegtā atbalsta ilgtspējību, efektivitāti un redzamību, īpaši labas pārvaldības jomā. Raugoties no piešķirtā finansējuma tematiskā sadalījuma viedokļa, lielākā daļa jeb aptuveni 40% tika novirzīti labas pārvaldības jomai, 30% – ilgtspējīgai ekonomiskai izaugsmei, **15% – dzimumu līdztiesībai**, 10% – klimatrīcībai. Aptuveni trešā daļa finansējuma tika novirzīta projektiem, kas iekļāva digitalizācijas komponentu.⁴

Pamatojoties uz **informatīvo ziņojumu “Par Nacionālā rīcības plāna Apvienoto Nāciju Organizācijas Drošības padomes rezolūcijas Nr. 1325 “Par sievietēm, mieru un drošību” mērķu īstenošanai Latvijā 2020.–2025. gadam vidustērmiņa izvērtējumu”**, trešais plāna rīcības virziens paredz, ka iepriekšminētās tematikas (“Sievietes, miers un drošība”) jautājumi tiks atbalstīti starptautiskajās organizācijās un starptautiskajos formātos, tiks veicināta Latvijas sieviešu dalība civilo ekspertu sastāvā ES un EDSO misijās Ukrainā, dzimumu līdztiesības jautājumi tiks integrēti Latvijas attīstības sadarbības politikā, kā arī praktiskas darba metodes un pieredze tiks nodota Centrālāzijas un Austrumu partnerības valstīm.⁵

Plāna 3.3. punkta rezultatīvais rādītājs ir dzimuma aspektu iekļaujoši novirzīts attīstības sadarbības finansējums. Šis plāna punkts, kā norāda ministrija, ir izpildīts, un ĀM arī nākotnē turpinās darboties šajā jomā. Pamatnostādnēs ir noteikts, ka līdz 2027. **gadam dzimumu līdztiesībai kā galvenajam mērķim jāvelta 16% ĀM pārvaldītā divpusējā attīstības finansējuma.** Šis rādītājs (16%) tika sasniegts jau 2022. gadā.⁶

Jau vairākus gadus ĀM ikgadējā granta projektu konkursa nolikumā kā viena no prioritārajām jomām projektiem ir **noteikta dzimumu līdztiesības un sieviešu politiskās, ekonomiskās un sociālās dalības veicināšana.** Tāpat visiem projektu iesniedzējiem savos pieteikumos ir jāskaidro, kā projekta īstenošanas gaitā tiks ievērotas sieviešu un vīriešu īpašās vajadzības un intereses, lai nodrošinātu gan vīriešiem, gan sievietēm pastāvīgu un vienlīdzīgu pieeju pakalpojumiem un infrastruktūrai, kā arī ilgākā perspektīvā ļautu izskaust dzimumu nevienlīdzību. Katru gadu ir projekti, kas ir vērsti uz sieviešu un meiteņu izglītošanu un viņu lomas stiprināšanu vietējā sabiedrībā.

Kopš 2022. gada viens no Latvijas **attīstības sadarbības prioritārajiem reģioniem ir Āfrikas kontinents**, kurā ar ĀM atbalstu **tika finansēti vairāki projekti tieši dzimumu līdztiesības jomā.**

2022.–2023. un 2023.–2024. gads: biedrības “Ekonomiskā sadarbība un investīcijas Latvijai (#esiLV)” izglītības un uzņēmējdarbības projekti, kas paredz atbalstīt sievietes un meitenes uzņēmējdarbības uzsākšanā

⁴ https://titania.saeima.lv/LIVS14/saeimalivs_lmp.nsf/0/61D3354629EC5EB1C2258C1A00347A3B?OpenDocument, 19. lpp.

⁵ Informatīvais ziņojums “Par Nacionālā rīcības plāna Apvienoto Nāciju Organizācijas Drošības padomes rezolūcijas Nr. 1325 “Par sievietēm, mieru un drošību” mērķu īstenošanai Latvijā 2020.–2025. gadam vidustērmiņa izvērtējumu”, 17. lpp.

⁶ Ibid., 20. lpp.

Namībijā, Zambijā un Zimbabvē. Projektiem tika piešķirts finansējums trešās sezonas īstenošanai 2024.–2025. gadā Namībijā, Ruandā un Etiopijā.

2023.–2024. gads: biedrība “Riga TechGirls” Dienvidāfrikā un Kamerūnā īsteno projektu “STEM (zinātne, tehnoloģijas, inženierzinātne un matemātika) skola meitenēm”, kura mērķis ir parādīt meitenēm, viņu vecākiem un sabiedrībai kopumā, ka STEM ir domāts ikvienam. Turklāt arī mācīties un strādāt šajās jomās var būt aizraujoši.

2024.–2025. gads: biedrības “Riga TechGirls” projekts “Tehnoloģiju mācības meitenēm Ēģiptē “Girls in Tech””.

Arī ārlietu ministres ikgadējā ziņojumā par paveikto un iecerēto darbību valsts ārpolitikā un Eiropas Savienības jautājumos 2025. gadā tiek minēts Ārlietu ministrijas līdzfinansējums projektos dzimumu līdztiesības jomā **Ēģiptē, Tanzānijā, Zimbabvē un Namībijā**. Var minēt, ka 2025. gadā CFLA un Ārlietu dienests kā Latvijas Attīstības sadarbības aģentūra (2025. gadā ieviests jauns Latvijas attīstības sadarbības politikas zīmols **LATDEV**) kopā ar partneriem Dānijā, Beļģijā, Spānijā, Francijā un Igaunijā sāka īstenot ES finansētu projektu “Sieviešu līderība publiskajā IKT sektorā”, lai veicinātu sieviešu līderību IKT jomā.⁷

Ārlietu dienests un CFLA kā Latvijas Attīstības sadarbības aģentūra mērķtiecīgi strādāja līdzfinansējuma piesaistīšanai, **2025. gadā** piesaistot vairāk nekā **6,4 miljonus eiro**, kas ir lielākais līdz šim aģentūras piesaistītais finansējuma apjoms. 2025. gadā ar Ārlietu ministrijas līdzfinansējumu **īstenots 41 projekts**. Savukārt **11%** attīstības sadarbības projektu visos reģionos kopumā tiek īstenoti **dzimumu līdztiesības jomā**. Aģentūra sāka īstenot divus ES finansētus projektus – kibernetikas un MI, kā arī sieviešu līderības IKT jomā.⁸

Papildus tam 2020. un 2021. gadā Latvija (ĀM sadarbībā ar starptautisko NVO “Un Ponte Per”) īstenoja projektu **Sīrijā**, sniedzot finansiālu atbalstu 50 000 EUR apmērā gadā (kopā 100 000 EUR) vardarbības riskiem pakļautām sievietēm un meitenēm Rakas provincē. 2021. gadā ĀM līdzfinansējums 50 000 EUR apmērā tika novirzīts aktivitāšu centru “Droša vide sievietēm” un “Bērniem draudzīga vide” iekārtošanai, kā arī izglītības programmu nodrošināšanai. Tas ir sniedzis ieguldījumu visievainojamāko sabiedrības grupu labklājības un sociālās iekļaušanas veicināšanā, vienlaikus stiprinot to noturību un mazinot vardarbības riskus. 2020. gadā projekta gaitā tika īstenotas izglītojošas kampaņas, lai ierobežotu ar dzimumu saistītus noziegumus un mazinātu Covid-19 izplatību, kā arī sniegts tūlītējs praktisks atbalsts, izdalot divus tūkstošus pirmās nepieciešamības preču komplektu. Projekts saskanēja ar ANO DP rezolūcijas Nr. 1325 “Sievietes, miers un drošība” mērķiem un bija praktisks apliecinājums

⁷ <https://www.cfla.gov.lv/lv/atbalstite-attistibas-sadarbibas-projekti>

⁸ <https://www.mfa.gov.lv/lv/media/20408/download?attachment,35.-36.lpp>

Latvijas paustajai nostājai par atbalstu cīņai pret terorismu, un bija būtisks ieguldījums ISIL sakāvē, starptautiskajai koalīcijai cenšoties stabilizēt drošības situāciju Sīrijas ziemeļos. Projekts nodrošināja ne tikai Latvijas praktisku iesaisti reģionā, bet arī atbalstu sieviešu un bērnu tiesību ievērošanas veicināšanai.⁹

Kopš Krievijas 2022. gada 24. februārī uzsāktā pilna mēroga militārā iebrukuma Ukrainā sākuma Latvija ir sniegusi **mērķētu atbalstu Ukrainai un tās civiliedzīvotājiem**. MK 2024. gada aprīlī apstiprināja informatīvo ziņojumu un rīkojuma projektu, ar ko tika pieņemts lēmums par Latvijas iesaisti Ukrainas atjaunošanā 2024. gadā, kā vienu no **prioritārajām jomām nosakot psiholoģiskās palīdzības sniegšanu sievietēm Ukrainā**.¹⁰ Latvija sadarbībā ar “Centru MARTA” sniedz praktisku atbalstu seksuālā vardarbībā cietušajām sievietēm un meitenēm. Šis projekts tiek īstenots kopā ar vietējām Ukrainas NVO (“Eleos-Ukraine”, “Čerņihivas tīkls”). Kopš 2022. gada “Centrs MARTA” ir sniedzis atbalstu triju atbalsta un rehabilitācijas centru sievietēm izveidē – vienam Ivanofrankivskas reģionā un diviem – Čerņihivas reģionā. Ar Latvijas attīstības sadarbības finansējuma palīdzību tiek sniegta pieredze metodikas sagatavošanā un rīkotas centros strādājošo speciālistu komandas mācības, lai īstenotu visaptverošu cietušo rehabilitāciju. Tāpat Ukrainā tika rīkotas mācības Ukrainas Nacionālā sociālā dienesta pārstāvjiem, kopā ar ekspertiem izstrādāts likumprojekts par seksuālās vardarbības upuru konflikta laikā tiesisko statusu un sniegts atbalsts vietējo rīcības plānu atjaunināšanai/izveidei trijās Zaporīžjas reģiona teritoriālajās kopienās saskaņā ar Ukrainas Nacionālo rīcības plānu “Par sievietēm, mieru un drošību”.

Ar ĀM atbalstu Ukrainā ir tikuši un tiek īstenoti turpmāk minētie projekti.

“Centrs MARTA” 2022. gadā atbalstīja sieviešu pilsoniskās aktivitātes Ukrainā, pielāgojot Ukrainas rīcības plānu “Sievietes, miers un drošība” kara apstākļiem; dokumentējot kara noziegumus; mācot speciālistus, kuri strādā ar seksuālās vardarbības upuriem; sniedzot psihoemocionālo atbalstu Ukrainas iedzīvotājiem. Projekts tika attīstīts, pamatojoties uz “Centra MARTA” darbību sieviešu tiesību veicināšanai Ukrainas austrumu reģionos pirms kara sākuma.

2022. gadā biedrība “Centrs MARTA” Ivanofrankivskā izveidoja rehabilitācijas centru kara noziegumos cietušām sievietēm un meitenēm, viņu ģimenes locekļiem. Biedrība nodrošināja centra labiekārtošanu un speciālistu komandas izveidi, tās nodrošināšanu ar metodiku un mācībām darbā ar cietušajiem, kā arī darbā ar kara noziegumu dokumentēšanu, cietušo sieviešu un meiteņu rehabilitāciju.

2023. gadā ĀM piešķīra biedrībai “Centrs MARTA” finansējumu no līdzekļiem Ukrainas atjaunošanai sieviešu rehabilitācijas centra

⁹ Informatīvais ziņojums “Par Nacionālā rīcības plāna Apvienoto Nāciju Organizācijas Drošības padomes rezolūcijas Nr. 1325 “Par sievietēm, mieru un drošību” mērķu īstenošanai Latvijā 2020.–2025. gadam vidustermiņa izvērtējumu”, 20.–21. lpp.

¹⁰ Ārlietu ministrija. (2024). “Ministru kabinets lemj par Latvijas iesaisti Ukrainas, īpaši Čerņihivas apgabala, atjaunošanā”, pieejams: <https://www.mfa.gov.lv/lv/jaunums/ministru-kabinets-lemj-par-latvijas-iesaisti-ukrainas-ipasi-cernihivas-apgabala-rekonstrukcija>.

izveidošanai Čerņihivas apgabalā, Ukrainā, sadarbībā ar Ukrainas pilsoniskās sabiedrības organizāciju “Eleos-Ukraine” karā cietušo sieviešu spēcīnāšanai un atbalstam.

2023. gadā ĀM piešķīra biedrībai “Centrs MARTA” finansējumu no līdzekļiem Ukrainas atjaunošanai sieviešu atbalsta centra Čerņihivas pilsētā izveidošanai sadarbībā ar Ukrainas pilsoniskās sabiedrības organizāciju “Čerņihivas tīkls”.

2023. un 2024. gadā “Centrs MARTA” īstenoja projektu “Atbalsts sieviešu aktīvismam Ukrainā: “Sievietes, miers un drošība” politikas veicināšana. Palīdzības sistēmas izveide kara noziegumos cietušajiem”.

2024. gadā biedrībai “Centrs MARTA” tika piešķirts finansējums no līdzekļiem Ukrainas atjaunošanai 2023. gadā atklāto centru Čerņihivas apgabalā uzturēšanai un darbinieku mācībām.

Ar ĀM atbalstu Centrālāzijas valstīs īstenoti turpmāk minētie projekti.

2021. gadā biedrība “Latvijas Cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācija SUSTENTO”, lai mazinātu izslēgtības un vardarbības riskus, sniedza atbalstu sieviešu ar invaliditāti iekļaušanai Tadžikistānas sabiedrībā, tostarp, veidojot attālinātu mācību programmu.

“Centrs MARTA” dzimumu līdztiesības jomā (vardarbība ģimenē, agrās laulības, sieviešu iesaiste ekonomikā) Centrālāzijā ar ĀM atbalstu strādā kopš 2013. gada. 2021.–2023. gada aktivitātes Uzbekistānā tika īstenotas ES finansētā ANO Attīstības programmas projekta ietvaros un koncentrējās uz publisko pakalpojumu nodrošināšanu sievietēm un citām ievainojamām grupām lauku apvidos, kā arī tika sniegts atbalsts sieviešu konsultatīvo grupu izveidei.

2022. un 2023. gadā “Rīga TechGirls” sniedza atbalstu Uzbekistānas sieviešu uzņēmējdarbībai tehnoloģiju jomā. Izmantojot Latvijas pieredzi, projekts atbalstīja sieviešu dibinātu un vadītu tehnoloģiju uzņēmumu izveidi Uzbekistānā, nodrošinot mācības un atbalstu sievietēm, kuras vēlas uzsākt vai jau ir uzsākušas uzņēmējdarbību tehnoloģiju jomā.

2024. gadā “Centrs MARTA” sadarbībā ar Uzbekistānas ANO Attīstības programmu un ES atbalstu īstenoja projektu, veicinot Uzbekistānas centienus stiprināt tiesisko un institucionālo regulējumu, kas uzlabo bezmaksas juridiskās palīdzības un uz cilvēkiem vērstu tieslietu pakalpojumu nodrošināšanu, kā arī ļauj stiprināt valsts cilvēktiesību iestāžu un tieslietu sistēmas dalībnieku spējas atbilstoši cilvēktiesību un tiesiskuma standartiem.¹¹

¹¹Informatīvais ziņojums “Par Nacionālā rīcības plāna Apvienoto Nāciju Organizācijas Drošības padomes rezolūcijas Nr. 1325 “Par sievietēm, mieru un drošību” mērķu īstenošanai Latvijā 2020.–2025. gadam vidustermiņa izvērtējumu”, 22.–23. lpp.

Plāna 3.3. punkts ministrijas ieskatā ir izpildīts, un ĀM arī nākotnē turpinās strādāt šajā jomā. **Dzimumu līdztiesība un sieviešu tiesību veicināšana ir ilglaicīga Latvijas prioritāte, īstenojot attīstības sadarbības politiku.** Arī 3.4. punkts ir izpildīts, jo Latvijas attīstības sadarbības projekti regulāri iekļauj mācības un atbalstu sievietēm Centrālāzijas un Austrumu partnerības valstīs, un ĀM to arī turpina pildīt.¹²

Tiek secināts, ka apskatāmajā laikposmā līdzatbildīgajām iestādēm ir bijusi ļoti laba sadarbība ar NVO, kas ir aktīvi iesaistījušās gan plāna popularizēšanā, gan praktisku pasākumu īstenošanā. Plāns ir labs piemērs veiksmīgas sadarbības īstenošanai starp valsts institūcijām un NVO. Kopš plāna apstiprināšanas ir radušās vai aktīvi turpinājušās darboties vairākas Latvijā un starptautiski atpazīstamas NVO, kas tiešā veidā nodarbojas ar rīcības plāna “Sievietes, miers un drošība” darbakārtības īstenošanu.¹³

Vienlaicīgi, domājot arī par izaicinājumiem, tiek norādīts, ka plāna ieviešanai **nav atsevišķi atvēlēts valsts budžeta finansējums**, līdz ar to plāna pasākumu īstenošana notiek esošā budžeta ietvaros, papildus budžetu piesaistot, pateicoties sadarbībai ar partneriem no ārpuses, – gan NVO, gan ārvalstu vēstniecībām Latvijā. Šis apstāklis **apgrūtina ilgtermiņa pasākumu plānošanu**, lielākoties **paļaujoties uz ad hoc risinājumiem dažādu attīstības sadarbības un citu projektu veidā.** Starptautiskajās diskusijās ir secināts, ka līdzīgi izaicinājumi ir arī citām valstīm. 2023. gada novembrī rīcības plāna “Sievietes, miers un drošība” starptautiskā kontaktpunktu tīkla konferencē Bukarestē tika veikta interaktīva un anonīma aptauja, kur piedalījās konferences dalībnieki no 41 pasaules valsts. Viens no galvenajiem aptaujas secinājumiem bija tas, ka liela daļa valstu nacionālos rīcības plānus ANO rezolūcijas Nr. 1325 ieviešanai īsteno esošā budžeta ietvaros, tas nozīmē, ka praktisku pasākumu īstenošana var būt apgrūtināta.¹⁴

2026. gada granta projektu konkursa **“Atbalsts attīstības sadarbības projektiem Latvijas Republikas noteiktajās saņēmējvalstīs”** projekta iesnieguma veidlapā dzimumu līdztiesība tiek piedāvāta kā viens no IAM, ar kuriem projekts var būt saistīts. Aprakstot projekta rezultātus un ietekmi, tiek prasīta atbilstība IAM horizontālajiem principiem, tostarp dzimumu līdztiesībai, tādējādi projekta izvērtēšanas kritērijos neizceļot dzimumu vienlīdzību veicinošus pasākumus kā atsevišķu kritēriju. Tomēr nolikumā joprojām tiek akcentēts, ka visās Latvijas finansētajās attīstības sadarbības aktivitātēs neatkarīgi no jomas tiek uzsvērti tādi principi kā demokrātija, **dzimumu līdztiesība**, pilsoniskās sabiedrības dalība, vides ilgtspēja, kā arī integrēti klimata pārmaiņu jautājumi. Attīstības sadarbības aktivitātes projekta iesniegumā nedrīkst būt pretrunā šiem principiem. Īpaši var

¹²Informatīvais ziņojums “Par Nacionālā rīcības plāna Apvienoto Nāciju Organizācijas Drošības padomes rezolūcijas Nr. 1325 “Par sievietēm, mieru un drošību” mērķu īstenošanai Latvijā 2020.–2025. gadam vidustermiņa izvērtējumu”, 24. lpp.

¹³Ibid., 25. lpp.

¹⁴Ibid., 26. lpp.

izcelt “**Dzimumu līdztiesības un sieviešu politiskās, ekonomiskās un sociālās dalības veicināšanu**”, kas kā konkrēta konkursa prioritārā joma ir uzsvērtā šādām valstīm/reģioniem: **Āfrikas reģions, Uzbekistāna, Tadžikistāna un Kirgizstāna.**¹⁵

Dzimumu līdztiesības nozīme attīstības sadarbības politikā: politikas ieteikumi Latvijai Eiropas Savienības jaunāko iniciatīvu kontekstā

Pēdējās desmitgadēs dzimumu līdztiesība ir kļuvusi par vienu no galvenajiem principiem starptautiskās attīstības sadarbībā. Tā vairs netiek uzverta tikai kā cilvēktiesību jautājums, bet arī kā būtisks priekšnosacījums ilgtspējīgai ekonomiskajai izaugsmei, sociālajai kohēzijai un drošībai. Eiropas Savienība (ES) savā ārējā darbībā arvien konsekventāk integrē dzimumu līdztiesību kā horizontālu prioritāti, ko apliecina jaunākie politikas ietvari, tostarp *Global Gateway* pieeja, topošais *Gender Action Plan IV (2028–2034)*, jaunais Sieviešu, miera un drošības (WPS) rīcības plāns, SHIELD iniciatīva, kā arī OECD Attīstības palīdzības komitejas (DAC) ieteikumi.

1. Dzimumu līdztiesība kā horizontāls princips attīstības politikā

Mūsdienu attīstības sadarbībā dzimumu līdztiesība tiek integrēta visās politikas jomās, izmantojot tā saukto “gender mainstreaming” pieeju. ES jaunākajos dokumentos šī pieeja tiek paplašināta uz “transformējošu *mainstreaming*”, tas nozīmē ne tikai nevienlīdzības mazināšanu, bet arī sociālo normu un institucionālo struktūru maiņu.

Gender Action Plan IV uzsver, ka dzimumu līdztiesība jāiekļauj visos ārējās darbības instrumentos, tostarp attīstības sadarbībā, humānajā palīdzībā un investīciju politikā. Tas nozīmē, ka projekti vairs nedrīkst būt “dzimumneitrāli”, jo praksē tas bieži izraisa esošo nevienlīdzību pastiprināšanos.¹⁶

Latvijai tas nozīmē nepieciešamību institucionalizēt dzimumu analīzi visos attīstības sadarbības cikla posmos – no plānošanas līdz izvērtēšanai.

2. Finansējuma nozīme un dzimumjutīga budžetēšana

Viens no būtiskākajiem izaicinājumiem dzimumu līdztiesības politikā ir nepietiekamais finansējums. ES līmenī tiek noteikti konkrēti mērķi attiecībā uz attīstības palīdzības īpatsvaru, kam jāveicina dzimumu līdztiesība (piemēram, vismaz 85% programmu ar dzimumu dimensiju).

¹⁵<https://www.mfa.gov.lv/lv/jaunums/arlietu-ministrija-izsludina-2026-gada-granta-projektu-konkursu-atbalsts-attistibas-sadarbibas-projektiem-latvijas-republikas-noteiktajas-sanemejvalstis>

¹⁶European Commission. “Gender Equality Strategy 2026-2030”, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52026DC0113&qid=1776075756540>

Šī pieeja ir cieši saistīta ar dzimumjutīgu budžetēšanu, kas ļauj analizēt, kā finanšu resursi atšķirīgi ietekmē sievietes un vīriešus.¹⁷ Dzimumjutīgs budžets nav tikai tehnisks instruments, bet arī politisks mehānisms, kas nodrošina atbildību.

Latvijai būtu ieteicams:

- noteikt kvantitatīvus mērķus dzimumu līdztiesības finansējumam;
- integrēt dzimumu perspektīvu budžeta plānošanā;
- palielināt tiešo finansējumu sieviešu organizācijām partnervalstīs.

3. Vietējo organizāciju loma un lokalizācijas princips

ES politikas arvien vairāk uzsver lokalizācijas principu, kas paredz lielāku lomu vietējām, īpaši sieviešu tiesību, organizācijām. Pētījumi liecina, ka šādas organizācijas ir efektīvākas sociālo pārmaiņu veicināšanā, jo tās labāk izprot vietējo kontekstu.¹⁸

Tomēr praksē šīs organizācijas bieži saskaras ar ierobežotu piekļuvi finansējumam un sarežģītām administratīvām procedūrām.

Latvijai būtu:

- jāvienkāršo grantu mehānismi;
- jānodrošina ilgtermiņa finansējums;
- jāstiprina partnerības ar pilsonisko sabiedrību Austrumu partnerības valstīs.

4. Nulles tolerance pret seksuālu ekspluatāciju un vardarbību

OECD DAC ieteikumi uzsver nulles toleranci pret seksuālu ekspluatāciju, vardarbību un uzmākšanos attīstības sadarbībā. Šis jautājums kļuva īpaši aktuāls pēc vairākiem starptautiskiem skandāliem humānās palīdzības sektorā.

Efektīva politika šajā jomā iekļauj:

- stingras uzraudzības un ziņošanas sistēmas;
- partnerorganizāciju pārbaudi;
- darbinieku mācības.¹⁹

¹⁷European Commission (2026). "Gender Action Plan IV (2028-2034) overview", <https://actionaid.org/publications/2026/gender-action-plan-iv-key-priorities-eu-external-action>

¹⁸OECD. "Toolkit to Support Implementation of the OECD DAC Recommendation on Ending Sexual Exploitation Abuse and Harassment" (2024)

¹⁹Ibid.

Latvijai būtu jāintegrē šie mehānismi savās attīstības sadarbības programmās, lai nodrošinātu gan ētiskos standartus, gan uzticamību.

5. Ekonomiskā attīstība un Global Gateway dimensija

Global Gateway iniciatīva paplašina attīstības sadarbību, integrējot infrastruktūras un investīciju projektus. Tomēr bez dzimumu perspektīvas šādi projekti var pastiprināt nevienlīdzību, piemēram, ierobežojot sieviešu piekļuvi darba tirgum vai pakalpojumiem.

Tādēļ ES uzsver nepieciešamību veikt dzimumu ietekmes novērtējumus lieliem investīciju projektiem.

Latvijai būtu:

- **jāintegrē dzimumu aspekti infrastruktūras projektos;**
- **jāveicina sieviešu ekonomiskā dalība;**
- **jāatbalsta sieviešu uzņēmējdarbība partnervalstīs.**

6. Dzimumu līdztiesība drošības un miera politikā

Jaunais ES Sieviešu, miera un drošības (WPS) rīcības plāns uzsver sieviešu dalību konfliktu novēršanā un risināšanā. Empīriskie pētījumi liecina, ka miera procesi, kuros ir iesaistītas sievietes, ir ilgtspējīgāki.

Latvijai kā ES un NATO dalībvalstij ir īpaša loma šajā jomā. Dzimumu perspektīvas integrēšana drošības politikā var stiprināt gan attīstības sadarbības efektivitāti, gan starptautisko reputāciju.

Svarīgi pasākumi iekļauj:

- **sieviešu dalības veicināšanu miera procesos;**
- **dzimumjutīgu pieeju drošības sektora reformām;**
- **aizsardzību pret dzimumā balstītu vardarbību konfliktu zonās.**

Secinājumi

Dzimumu līdztiesība ir kļuvusi par centrālo attīstības sadarbības politikas elementu ES līmenī. Jaunākie politikas ietvari liecina par pāreju no fragmentāras pieejas uz sistēmisku un transformējošu pieeju.

Latvijai, lai sekotu šīm tendencēm, **būtu:**

- 1. jāinstitucionalizē dzimumu līdztiesība visos politikas instrumentos;**
- 2. jānodrošina adekvāts finansējums un dzimumjutīga budžetēšana;**
- 3. jāstiprina sadarbība ar vietējām organizācijām;**
- 4. jāintegrē dzimumu perspektīva drošības un ekonomikas politikā;**
- 5. jānodrošina augsti ētiskie standarti attīstības sadarbībā.**

Šādu pasākumu īstenošana ne tikai veicinātu dzimumu līdztiesību, bet arī uzlabotu Latvijas attīstības sadarbības efektivitāti un starptautisko ietekmi.

Ziņojums tapis projekta “Efektīvs un atbildīgs attīstības sadarbības finansējums” ietvaros. Projektu finansē Eiropas Savienība — NextGenerationEU. Par raksta saturu atbild biedrība “Papardes zieds”.

Projektu īsteno Latvijas Platforma attīstības sadarbībai (LAPAS) sadarbībā ar tās biedru organizācijām: biedrību “Laiks Jauniešiem”, biedrību “Papardes zieds”, biedrību “Risinājumu darbnīca”, biedrību “Latvijas Korporatīvās sociālās atbildības platforma”, biedrību “Rīga TechGirls” un biedrību “Patvērums “Drošā māja””.

Vairāk par projektu un LAPAS: www.lapas.lv.

